

بررسی تأثیر سیاست پژوهی در فضای سیاست گذاری (مطالعه‌ی موردی در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی)

رحمت اله قلی پور^۱، بهزاد پور سید^۲، علی حمیدی زاده^۳، عبدالرضا امیری^۴

۱. دانشیار دانشگاه تهران، ایران

۲. استادیار مرکز پژوهش‌های مجلس، ایران

۳. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشگاه تهران، ایران

۴. دکتری مدیریت رسانه دانشگاه تهران، ایران

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۸/۲۳، تاریخ تصویب: ۱۳۸۹/۲/۷)

چکیده

در سال‌های اخیر به منظور علمی نمودن سیاست‌ها، فعالیت نهادهای سیاست پژوهی در فضای سیاست گذاری، افزایش یافته است. هدف از این پژوهش بررسی تأثیر این نهادها در فضای سیاست گذاری است. به این منظور از مدل ارایه شده توسط دوکشیر و ترلاو استفاده شده است. این مدل که روند سیاست پژوهی را شکل می‌دهد، از چهار بعد، تشخیص مشکلات و شناسایی مسایل، درک مسایل اصلی، پشتیبانی از برنامه اقدامات انتخابی و اثر ارزیابی و فرآیند کنترل تشکیل شده است. فرض بر آن است روندهای فوق تأثیر زیادی بر علمی نمودن سیاست‌ها خواهند گذاشت. در بررسی پیمایشی بین نهادهای سیاست پژوهی در ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به عنوان جامعه‌ی آماری انتخاب شده است. از بین ۱۲۰ نفر اعضای جامعه‌ی آماری، ۴۰ نفر به روش تصادفی ساده انتخاب شده اند. اطلاعات به وسیله‌ی پرسشنامه جمع آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. براساس نتایج به دست آمده در هر چهار بعد، بین وضع موجود و وضع مطلوب تفاوت معناداری وجود دارد. به این معنا که فعالیت‌های سیاست پژوهی در جامعه‌ی آماری از تأثیرگذاری لازم در فضای سیاست گذاری برخوردار نیست. تحلیل و تبیین قرار گرفتن در این وضعیت، بخش پایانی این مقاله را شکل می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: سیاست پژوهی، سیاست گذاری، روندهای سیاست پژوهی

۱. مقدمه

امروزه مسایل و مشکلات عمومی به اندازه‌ای دارای ماهیت پیچیده و چند بعدی است که بدون مطالعه علمی درباره‌ی آن نمی‌توان راه‌های مناسبی (قانون یا سیاست) برای حل آن‌ها، تعیین نمود. بنابراین باید ضمن برقراری رابطه میان دانش و سیاست‌ها، از روش‌های مختلف برای علمی کردن سیاست‌ها، استفاده کرد. به‌منظور برقراری ارتباط مناسب بین حوزه‌ی سیاست‌گذاری و حوزه‌ی علم و دانش و همچنین برای علمی کردن سیاست‌ها، روش‌های مختلفی پیشنهاد می‌شود. یکی از این روش‌ها، استفاده از روش علمی پژوهش در فضای سیاست‌گذاری است که به آن "روش سیاست پژوهی" گویند. در این روش، سیاست‌ها قبل از انتخاب توسط نهادهای پژوهشی مورد بررسی قرار می‌گیرد. سیاست‌پژوهی، پلی است بین سیاست‌گذاران و اندیشمندان علوم مختلف برای بهینه کردن آثار سیاست‌های اتخاذ شده، تا از این طریق در روند توسعه‌ی جامعه تسریع شود. سیاست‌پژوهی روش علمی و محققانه (به‌جای روش سیاسی) پژوهش در امر سیاست‌گذاری است. این روش می‌تواند با ژرفا نگری، توصیه‌های علمی مناسبی به سیاست‌گذاران ارایه نماید. در سال‌های اخیر، نهادهای سیاست‌گذاری تلاش زیادی در جهت استفاده از روش سیاست‌پژوهی به‌منظور علمی نمودن سیاست‌ها، نموده‌اند. این مقاله با هدف ارایه تصویری از وضعیت سیاست‌پژوهی و تأثیر آن بر نهاد سیاست‌گذاری ایران (مجلس شورای اسلامی)، تدوین شده و مبتنی بر پژوهش پیمایشی در نهاد سیاست‌پژوهی مرکز پژوهش‌های مجلس است.

سیاست پژوهی چیست؟

سیاست پژوهی فرآیند انجام پژوهش در خصوص مسئله‌ی اجتماعی مهم یا تحلیل آن مسئله به منظور ارایه توصیه‌های عملی، توصیه‌های معطوف به عمل به سیاست‌گذاران برای حل مسئله است [۱۰]. سیاست پژوهی به کارگیری پژوهش‌های عملی در خط‌مشی‌گذاری است که با استفاده از این روش، مسایل اجتماعی شناسایی می‌شود، اطلاعات حساس جمع‌آوری می‌شود، مفاهیم و فرضیه‌ها ایجاد می‌شود و مهم‌تر از همه برای پژوهش نزد خط‌مشی‌گذاران ایجاد اعتبار می‌کند [۱۸].

تمرکز اصلی سیاست پژوهی با دستور جلسه خط‌مشی عمومی در ارتباط است و نتایج آن برای توسعه‌ی سیاست‌های عمومی سودمند است. سیاست پژوهی با مشکل و مسئله‌ی

اجتماعی آغاز می‌شود و فرآیند پژوهش از طریق اقدامات خط مشی‌های جایگزین برای برخورد با مشکلات توسعه یافته، تکامل می‌یابد، سپس این گزینه‌ها به خط مشی‌گذاران ابلاغ می‌شود [۹].

سیاست پژوهی استفاده از پژوهش در امر سیاست است که به موجب آن، پژوهش‌های کاربردی شده و ارتباط بین رشته‌های آکادمیک و بخش‌های دولتی سیاست گذاری گسترش می‌یابد [۲۱]. سیاست پژوهی را می‌توان فرآیند انجام پژوهش درباره مسئله‌ی اجتماعی یا تحلیل مسئله‌ی اجتماعی مهمی دانست که به منظور ارائه توصیه‌های عملی و توصیه‌های معطوف به عمل به سیاست‌گذاران انجام می‌شود. بنابراین سیاست پژوهی را می‌توان در پاسخ به مسایل عمومی جامعه شکل داد، که به موجب آن به بررسی مسایل عمومی می‌پردازد [۴]. مسایل عمومی مفاهیمی اجتماعی هستند که باید ادراک شوند و در فضایی علمی مورد بررسی قرار گیرند [۱۴]. سیاست پژوهی برای هدف فوق دو کار ویژه‌ی اساسی بر عهده دارد.

۱. سیاست پژوهی نحوه‌ی توجه خط مشی‌گذاران به مسایل مرتبط با خط مشی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.
۲. سیاست پژوهی نحوه‌ی حمایت مؤثر از خط مشی‌های عمومی ترجیحی خط مشی-گذاران را تحت تأثیر قرار می‌دهد [۱۵]. کار ویژه فوق، به ایجاد رابطه بین حوزه‌ی دانش، تصمیم‌گیری‌های عمومی و سیاست پژوهی به منظور حل مسایل عمومی مبهم و پیچیده، مربوط می‌شود [۱۶].

نگاهی تطبیقی به نهادهای سیاست پژوه

سیاست نهادهای سیاست پژوه در کشورهای مختلف دنیا، ساختارهای متفاوتی دارد. جدول ذیل برخی نهادهای سیاست پژوه در کشورهایی که قدمت بیشتری دارند، معرفی می‌کند.

نگاره ۱. نهادهای سیاست پژوهی در برخی کشورها

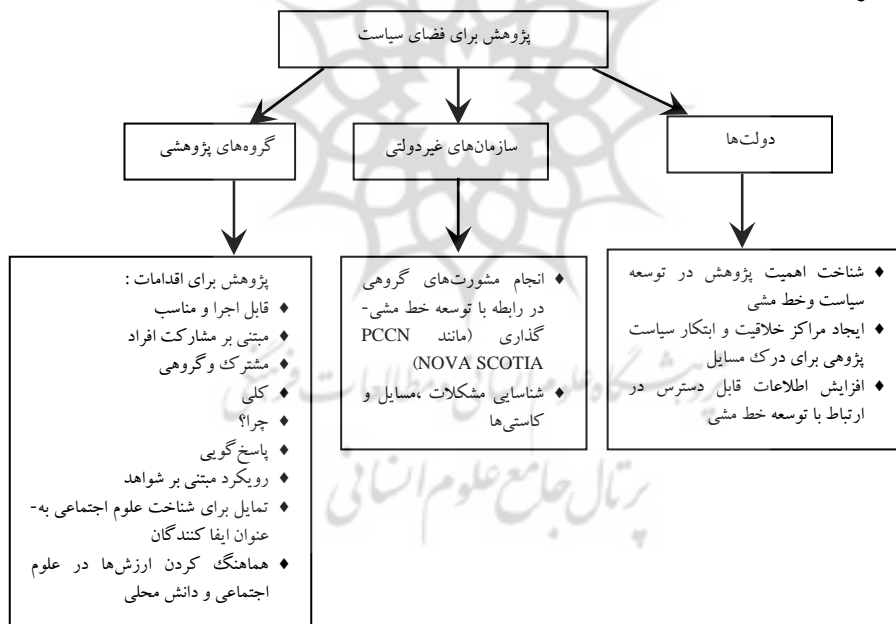
ردیف	نام کشور	نهادهای سیاست پژوه	سال تأسیس	مأموریت و شرح وظیفه
۱	فرانسه	۱. مرکز مستند سازی و مطالعات ۲. کتابخانه ۳. بخش پژوهش و ارزیابی ۴. آرشیو و پژوهش‌های تاریخی پارلمان	۱۹۶۹ ۱۸۳۴ ۱۹۸۳ ۱۷۸۹	- پرونده‌های اسنادی، پاسخ به درخواست - های مکتوب اعضا - فعالیت معمول کتابخانه‌های پژوهش‌های علمی و فناوری - جمع‌آوری و تحلیل
۲	ترکیه	مرکز پژوهش	۱۹۸۲	تهیه‌ی پاسخ‌های مکتوب و شفاهی به درخواست‌ها و ...
۳	بریتانیا (عوام)	مرکز پژوهش کتابخانه	۱۹۴۶	تهیه‌ی مقاله‌های پژوهشی و سایر فعالیت‌های پژوهشی
۴	آلمان	بخش پژوهش	۱۹۶۴	تحلیل اطلاعات
۵	اتریش	مرکز پژوهش‌های پارلمانی	۱۹۷۵	مستندسازی، اطلاعات آماری، خدمات کتابخانه‌های
۶	فنلاند	مرکز پژوهش	۱۹۵۶	تهیه‌ی اطلاعات پیش‌زمینه بر پایه‌ی اسناد برای اعضای کارکنان و ریاست پارلمان
۷	ایتالیا	مرکز پژوهش (۱۷ دپارتمان)	۱۹۷۰	تهیه‌ی نیازهای اسنادی، تهیه‌ی پرونده برای هر لایحه و ...
۸	اسپانیا	مدیریت مطالعات و مستند سازی	۱۹۸۰	تهیه‌ی یادداشت‌های کوتاه و گزارش‌های بلند و ...
۹	جمهوری اسلامی ایران	- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی - مرکز پژوهشات شورای نگهبان - دبیرخانه‌ی مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۹۹۵	- ارایه اطلاعات و گزارش‌های کارشناسی برای نمایندگان مجلس شورای اسلامی - ارائه اطلاعات کارشناسی و اطلاعات برای اعضای شورای نگهبان - ارائه اطلاعات و نظرهای کارشناسی برای اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام

نقش نهادهای مختلف در سیاست پژوهی

در سال‌های اخیر استفاده از پژوهش برای بهره‌گیری در فضای تصمیم‌گیری سیاسی افزایش یافته است. در این رابطه دولت‌ها، سازمان‌های غیر دولتی و گروه‌های پژوهشی نقش ممتازی دارند [۸]. گروه پژوهشی، تلاش می‌کند تا به نیازهای افراد، سازمان‌ها و سیاست‌گذاران پاسخ داده و پژوهش مربوط به فرآیند سیاست‌گذاری را انجام دهد. یکی از ویژگی‌های بارز پژوهش در سیاست‌گذاری این است که قابل اجرا و مناسب بوده و رویکردی مبتنی بر مشارکت افراد دارد که ماهیت مشکلات اجتماعی را شناسایی و راه‌حل -

های موفق پیشنهاد می کند. از دیگر ویژگی های آن می-توان به اشتراک بین رشته های دانشگاهی و بخش های دولتی اشاره کرد. در این شرایط تغییر رویکرد از پژوهش انتزاعی محض به پژوهش عملی و کاربردی اتفاق می افتد، نتیجه ی آن پاسخ گویی به استفاده کنندگان از پژوهش است. از این رو به رویکرد مبتنی بر شواهد برای برنامه ریزی و سیاست-گذاری نیازمند است. هم چنین از دیگر ویژگی های آن تمایل علوم اجتماعی به عنوان بازیگران مهم در پژوهش و تشخیص وجود هماهنگی ارزشی در علوم اجتماعی و دانش محلی است. دولت ها نقش مهمی در توسعه ی پژوهش در حوزه ی سیاست بر عهده دارند و نهادی برای سیاست پژوهی به منظور درک مسایل ایجاد می کنند. جامعه نیز به این اطلاعات دولتی و پژوهشی موجود دسترسی می یابد و تلاش می کند که با مشکلات دست یابی به اطلاعات مربوط به سیاست، مبارزه کند. سازمان های غیر دولتی و NGO ها نیز مجموعه ای از مشورت های گروهی را در رابطه با توسعه و سیاست گذاری ارائه می کنند که می تواند مشکلات، کاستی ها و مسایلی را که وجود دارد، مورد توجه قرار دهد [۵].

نمودار شماره 1 نقش هر یک از نهادهای یاد شده را در سیاست پژوهی به نمایش می-گذارد.

نمودار ۱. نقش نهادهای مختلف در سیاست پژوهی

نمودار یاد شده نشان می‌دهد که سیاست پژوهی خود ساختاری است که با بهره‌گیری از توان و ظرفیت بخش‌های مختلف، به مطالعه در موضوع سیاست‌ها می‌پردازد. این نهاد در کشورهای مختلف دنیا، ساختارهای متفاوتی دارد که در جدول بالا به برخی از آنها اشاره شده است [۱].

بهره برداران نتایج پژوهش در سیاست پژوهی

سیاست پژوهی برای آن که در کل فرآیند سیاست‌گذاری مشارکت دارد و به پژوهش در موضوع سیاست‌گذاری در همه‌ی مراحل چرخه‌ی سیاست‌گذاری می‌پردازد، مورد استفاده گروه‌ها و نهادهای بسیار است از آن جمله: سیاست‌گذاران، دولت، گروه‌های ذی نفوذ، سازمان‌های اجتماعی، سازمان‌های سیاسی، مشاوران و تجزیه و تحلیل‌کنندگان سیاست‌ها، مؤسسات خیریه، گروه‌های لابی، دانشگاه‌ها و بخش خصوصی [۱۹].

روش پژوهش در سیاست پژوهی

پژوهش دارای نوع بندی‌های متفاوتی است. آلبرت کرون چهار نوع پژوهش را معرفی می‌کند.

۱. پژوهش نظری پایه‌ای: که به موضوعات به صورت نظری و انتزاعی صرف می‌پردازد و با روش قیاسی به استنتاج مطالب دست می‌یابد.
۲. پژوهش عینی پایه‌ای: جهت‌گیری نسبت به مشکلاتی که در زمینه‌ی استدلال و تشریح مطرح می‌شود ولی هدف آن ارایه راه حلی برای مشکلات نیست.
۳. پژوهش کاربردی: هدف آن است که به‌طور مستمر به مشکلاتی که در چارچوب سازمان وجود دارد، برخورد کند ولی شامل فعالیت‌های تجربی نمی‌شود.
۴. پژوهش عملیاتی: کاملاً عملیاتی است و گرایش به عمل آن بالا است [۲۰].
۵. در سیاست پژوهی عمدتاً از روش پژوهش کاربردی و حتی عملیاتی استفاده می‌شود. با استفاده از این روش تمرکز اصلی پژوهشگر بر مسایل اساسی و عملیاتی است. این روش دارای خصوصیتی است که از آن به خصوصیات پژوهش سودمند یاد می‌کنند.

خصوصیات پژوهش سودمند

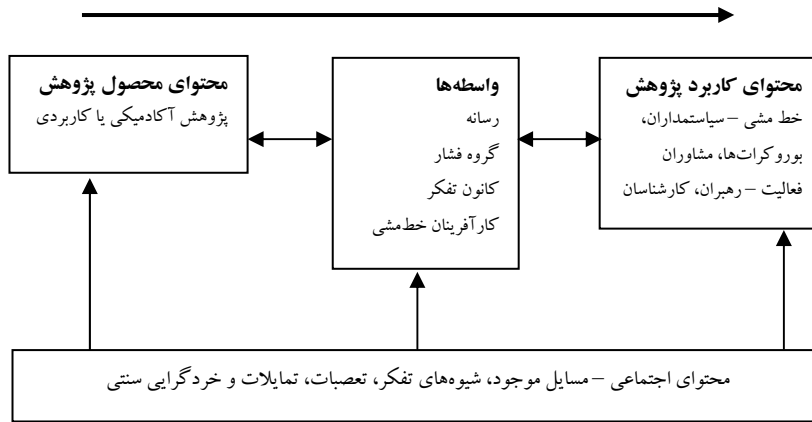
در علوم اجتماعی، به‌ویژه در حوزه‌ی سیاست‌گذاری همه‌ی پژوهش‌ها حتماً سودمند نخواهد بود. در این حوزه، پژوهش‌هایی سودمند هستند که دارای ویژگی‌ها و مشخصه‌هایی باشند. ویس (۱۹۸۰) چهار ویژگی ممتاز برای پژوهش سودمند بر می‌شمارد.

۱. کیفیت پژوهش
 ۲. سازگاری با انتظارات
 ۳. عملگرایی
 ۴. به‌چالش کشیدن وضع موجود [۶].
- گرمبر پژوهشی را برای خط مشی‌گذاری سودمند می‌داند که اطلاعات حاصل از آن دارای ویژگی‌های ذیل باشد:

۱. ادراک درستی از مسئله‌ی اجتماعی به خط مشی‌گذاران ارایه دهد.
 ۲. علت‌های مسئله‌ی اجتماعی را بیان نماید.
 ۳. محتوای سیاسی و طرح کلی فعالیت‌های سیاسی انجام گرفته را شناسایی کند و پیامدهای آن را بیان نماید [۷].
- به زعم دوکشیر پژوهشی سودمند است که با روش زیر به مطالعه‌ی مسایل عمومی بپردازد.

۱. تشخیص مشکلات و شناسایی مسایل
 ۲. درک مسایل اصلی
 ۳. پشتیبانی از برنامه اقدامات انتخابی
 ۴. ارزیابی و کنترل پیشرفت [۵]
- دوکشیر معتقد است روندهای فوق سبب می‌شود تا پژوهش‌ها بتوانند تأثیرگذاری لازم را بر جای گذارند. البته به اعتقاد لوین علاوه بر آن، عناصری لازم است تا به کمک آن بتوان سیاست مناسب و لازم را تدوین نمود. این عناصر در نمودار زیر تصویر شده است [۱۱].

زمان

نمودار ۲. عناصر لازم برای تأثیر پژوهش در سیاست

با توجه به عناصر یاد شده سیاست پژوهی دارای خصوصیتی خواهد بود که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

خصوصیات سیاست پژوهی

سیاست پژوهی چند بعدی است. سیاست‌های عمومی به گونه‌ای در پی حل مسایل اجتماعی پیچیده-ای است که از چند بعد، عامل، اثر و علت تشکیل شده اند. سیاست پژوهی از رویکرد تجربی- استقرایی سود می‌جوید. سیاست پژوهی با مسئله‌ی اجتماعی آغاز می‌شود و در پی استنتاج تجربی مفاهیم و نظریه‌های علمی در جریان پیشرفت مطالعه‌ی مسئله‌ی اجتماعی است. سیاست پژوهی بر متغیرهای انعطاف پذیر متمرکز است. برای آن‌که سیاست پژوهی توصیه‌های معطوف به عمل و توصیه‌های قابل اجرا را به بار آورد باید بر جنبه‌هایی از مسئله‌ی اجتماعی متمرکز باشد که از تأثیرپذیری و مداخله‌پذیری برخوردار باشد. سیاست پژوهی پاسخ‌گوی بهره‌برداران مطالعه است. خصیصه‌ی مهم سیاست پژوهی مشخص کردن بهره‌برداران مطالعه به منزله‌ی یکی از گام‌های اولیه در فرآیند سیاست پژوهی است. این بهره‌برداران متعدد بوده، از لحاظ انتظارات، دستور کار، ارزش‌ها، مفروضات و نیازها با هم تفاوت دارند. سیاست پژوهی در برگیرنده‌ی ارزش‌هاست.

سیاست پژوهی مملو از ارزش‌هاست که در آن منشأ بسیاری از تصمیم‌هایی که در پژوهش اتخاذ می‌شود ارزش‌های متعدد و گاه متضاد است [۱۲].

فرآیند سیاست پژوهی

سیاست پژوهی به مانند سیاست‌گذاری طی مراحل انجام می‌پذیرد. ماژرزاک فرآیند سیاست پژوهی را به شرح زیر معرفی نموده است:

آماده‌سازی: در این مرحله، اطلاعات مقدماتی که باید گردآوری شود، روش‌های گردآوری اطلاعات و مسائلی که در تصمیم‌گیری راجع به انجام سیاست پژوهی وجود دارد، انجام می‌پذیرد [۳].

مفهوم‌سازی: مفهوم‌سازی به معنای انتخاب مبنای نظری در پژوهش مسایل اجتماعی است. در این مرحله سه اقدام اساسی صورت می‌پذیرد.

- ساختن مدل اولیه مسئله‌ی اجتماعی
- تدوین پرسش‌های خاص پژوهش
- برگزیدن پژوهشگران

تحلیل تکنیکی: در تحلیل تکنیکی سیاست پژوهی به بررسی عواملی می‌پردازد که ممکن است علت اصلی شکل‌گیری مسئله‌ی عمومی یا اجتماعی باشد. به منظور بررسی این عوامل از روش‌های پژوهش سنتی استفاده می‌شود که در آن متغیرها عملیاتی می‌شوند، و هر یک از متغیرها با استفاده از روش پژوهش خاص، تحلیل می‌شود، و نتایج به دست آمده، اجرا می‌شود. برای این که سیاستی به خوبی تحلیل شود، اقدامات ذیل ضروری است.

- عملیاتی کردن متغیرها
- طرح روش‌شناسی پژوهش
- انجام تحلیل
- نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های آزمایشی

تحلیل توصیه‌ها: در این مرحله به ارائه چگونگی و نحوه‌ی اجرای پیشنهادهایی می‌پردازد، که در بخش نتایج تحلیل تکنیکی حاصل شده است. برای این منظور اقدامات ذیل در تحلیل توصیه‌های پژوهش انجام می‌پذیرد [۱۳].

▪ تحلیل پارامترهای اجرایی: این تحلیل متضمن ارزیابی سه پارامتر ساختار سازمانی اجرا، مقدار منابع مورد نیاز برای اجرا، مکانیزم‌های سیاست‌گذاری مورد نیاز برای حمایت از اجرا است [۱۷].

▪ ارزیابی پیامدهای بالقوه‌ی توصیه‌ها

▪ برآورد احتمال اجرای درست و مناسب توصیه‌ها

▪ آماده‌سازی توصیه‌های نهایی

انتقال نتایج: تدوین توصیه‌های نهایی حتماً به معنای تصویب سیاست نیست. تا زمانی که سیاست‌پژو نتواند ارتباط پویا و مبتنی بر اعتماد با سیاست‌گذار برقرار نماید، بهترین توصیه‌ها هم تبدیل به سیاست نخواهد شد. بنابراین ضروری است سیاست‌پژوه در فرآیندی پویا و در محیطی مبتنی بر اعتماد با سیاست‌گذار ارتباط برقرار کند تا به صورت شفاهی و کتبی توصیه‌ها را به سیاست‌گذار انتقال دهد تا او تبدیل به سیاست‌نماید [۲].

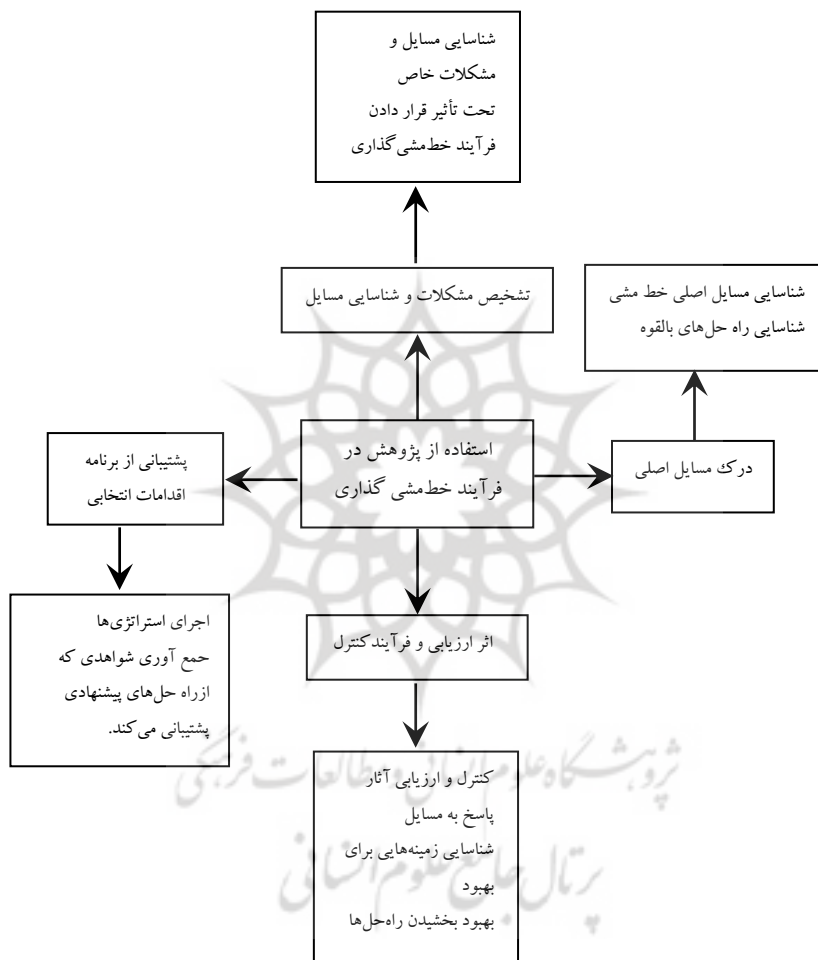
۳. مدل مفهومی پژوهش

در این پژوهش برای بررسی تأثیر سیاست‌پژوهی در فضای سیاست‌گذاری، از مدل ارایه شده توسط دوکشر و ترلاو استفاده شده است. این مدل از چهار بعد تشخیص مشکلات و شناسایی مسایل، درک مسایل اصلی، پشتیبانی از برنامه‌ی اقدامات انتخابی و درنهایت اثر ارزیابی و فرآیند کنترل تشکیل شده است.

تشخیص مشکلات و شناسایی مسایل: پژوهش در شناسایی مسایل و مشکلات مربوط به جامعه یاری دهنده است. اطلاعات پژوهش به وسیله‌ی سازمان‌های بیرون از جامعه از قبیل رسانه، مؤسسات دولتی، سازمان‌های نظرسنجی یا دانشگاه‌ها ارایه شده است. با این اطلاعات خط مشی‌گذاران، مسایل خاصی را که شاید شناسایی شده باشد، مورد توجه قرار می‌دهند. **درک مسایل اصلی:** اطلاعات به دست آمده به وسیله‌ی جامعه برای شناسایی مسایل خط‌مشی اصلی مورد استفاده قرار می‌گیرد، هم‌چنین استراتژی‌هایی را برای توجه به آن‌ها به کار می‌گیرد.

پشتیبانی از برنامه اقدامات انتخابی: افراد و سازمان‌ها مسئله را شناسایی می‌کنند و تصمیم می‌گیرند و سپس بررسی می‌کنند، بر روی فرآیند خط‌مشی‌گذاری چه اثری می‌گذارد.

بنابراین لازم است که برنامه‌ی اقدامات را توسعه دهند و استراتژی‌هایی را پیاده کنند که بر خط‌مشی اثر می‌گذارد و برنامه‌ای را تدوین کنند که یاری دهنده‌ی جامعه باشد. اثر ارزیابی و فرآیند کنترل: پس از اتخاذ و اجرای سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها، پژوهش ضمن کنترل و ارزیابی آثار و نتایج آن‌ها، زمینه‌هایی را برای بهبود بخشیدن مسایل و هم‌چنین راه‌حل‌ها، فراهم می‌آورد [۵]. در زیر مدل مفهومی و ابعاد تشکیل دهنده‌ی آن تصویر شده است.

نمودار ۳. مدل مفهومی پژوهش

همان‌طور که مشاهده می‌شود، اگر سیاست پژوهی مبتنی بر چهار بعد یادشده باشد و نهادهای سیاست پژوه بتوانند با انجام فرآیند تشخیصی، پشتیبانی و ارزیابی، بستر مناسب را فراهم سازند، فعالیت سیاست پژوهی تأثیر لازم را بر جای خواهد گذاشت.

۴. فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی: بین وضع موجود و وضع مطلوب روندهای پژوهش در فضای سیاست‌گذاری، اختلاف معناداری وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

۱. بین وضع موجود و وضع مطلوب در بعد تشخیص مشکلات و شناسایی مسایل، اختلاف معناداری وجود دارد.

۲. بین وضع موجود و وضع مطلوب در بعد درک مسایل اصلی، اختلاف معناداری وجود دارد.

۳. بین وضع موجود و وضع مطلوب در بعد پشتیبانی از اقدامات انتخابی، اختلاف معناداری وجود دارد.

۴. بین وضع موجود و وضع مطلوب در بعد ارزیابی و فرآیند کنترل، اختلاف معناداری وجود دارد.

۵. روش و ابزار پژوهش

پژوهش حاضر از نظرهدف کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها، توصیفی - پیمایشی است. ابزار مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه است. به این منظور از مدل دو کشیر و ترولا، پرسشنامه‌ای ۱۲ سؤالی استخراج شده است. از آن جهت که در نظر بود وضعیت موجود با وضعیت مطلوب مقایسه شود، بنابراین پرسشنامه‌ی دو طرفه و با مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت در نظر گرفته شد. روایی و پایایی این ابزار، در سازمان مطبوع، مورد بررسی قرار گرفت. روایی این ابزار براساس نظر خبرگان دانشگاهی و سازمانی، مطلوب بوده و پایایی (آلفای کرونباخ) آن برابر با ۰.۸۹۶ محاسبه شد که از میزان قابل قبولی برخوردار است.

۶. جامعه و نمونه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل مدیران، کارشناسان و پژوهشگران مرکز پژوهش‌های مجلس است که طبق آمارهای ارایه شده تعداد آن‌ها ۱۲۰ نفر است. از بین آن‌ها و به روش تصادفی ساده تعداد ۴۰ نفر به عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب شدند.

۷. یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش در قالب آمار توصیفی و آمار استنباطی مورد بررسی قرار می‌گیرد. از آن‌جا که در ادامه از متغیرهای جمعیت شناختی به عنوان ملاک دسته‌بندی در آزمون آنالیز واریانس استفاده شده است، در این‌جا به اختصار در مورد این متغیرها توضیحاتی ارائه می‌شود. اولین متغیر جایگاه سازمانی است. از بین ۴۰ پاسخ دهنده، ۱۵ نفر مدیر، ۲۰ نفر پژوهشگر و ۵ نفر کارشناس هستند. ۱۲ پاسخ دهنده دارای مدرک دکترا، ۲۴ نفر فوق لیسانس و مابقی دارای مدرک لیسانس هستند. به لحاظ سنوات خدمت، ۲۴ پاسخ دهنده بالای ۵ سال، ۱۱ نفر بین دو تا پنج سال و ۴ نفر کمتر از دو سال سابقه دارند. در نهایت ۱۸ نفر از اعضاء نمونه به‌طور مستمر در کمیسیون‌های مجلس حضور داشته، ۴ نفر سابقه حضور در کمیسیون‌ها را نداشته و ۱۸ نفر نیز برخی اوقات در کمیسیون‌ها حضور پیدا می‌کنند. آمار توصیفی مربوط به وضعیت موجود و مطلوب روندهای پژوهش در فضای سیاست‌گذاری نیز در نگاره ذیل نشان داده شده است.

نگاره ۲. آمار توصیفی

وضعیت	میانگین	ماکزیمم	مینیمم	انحراف معیار
موجود	۲.۹۹	۴.۰۸	۲.۰۸	۰.۵۲۹
مطلوب	۴.۰۴	۴.۵۸	۳.۲۵	۰.۳۷۴

در ادامه و با استفاده از آمار استنباطی به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته می‌شود. آزمون فرض مربوط به هر یک از فرضیه‌ها در زیر بیان شده است.

آزمون فرض

H0: بین وضع موجود و وضع مطلوب روندهای پژوهش در فضای سیاست‌گذاری، اختلاف معناداری وجود ندارد.

H1: بین وضع موجود و وضع مطلوب روندهای پژوهش در فضای سیاست گذاری، اختلاف معناداری وجود دارد.

برای بررسی هر یک از فرضیه‌های پژوهش، از آزمون میانگین دو گروه وابسته استفاده شده است. نتایج بررسی فرضیه اصلی در نگاره‌ی زیر به نشان شده است.

نگاره ۳. آزمون فرضیه اصلی

وضع موجود - مطلوب	آماره	درجه آزادی	اختلاف میانگین	سطح معناداری
روندهای پژوهش	-۱۴.۰۱۰۳	۳۶	-۱.۰۴۵	۰.۰۰۰

ملاک تصمیم‌گیری در مورد رد یا تأیید شدن فرضیه‌ها، سطح معناداری (sig) است. از آن‌جا که در آزمون یاد شده سطح معناداری کوچک‌تر/ مساوی ۰.۰۵ است، بنابراین فرض H0 رد شده و فرض H1 تأیید می‌شود؛ یعنی بین وضع موجود و وضع مطلوب روندهای پژوهش در فضای سیاست‌گذاری، اختلاف معناداری وجود دارد. از آن جهت که اختلاف میانگین بین وضع موجود و مطلوب دارای مقداری منفی است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که وضع موجود در سطح پایین‌تری از وضع مطلوب قرار دارد. نتایج بررسی فرضیه‌های فرعی اول تا چهارم در جدول ذیل به نشان داده شده است. از آن‌جا که آزمون فرض این فرضیه‌ها با فرضیه اصلی شباهت دارد، بنابراین از نوشتن آن‌ها خودداری می‌نمایم.

نگاره ۴. آزمون فرضیه‌های فرعی

وضع موجود - مطلوب	آماره	درجه آزادی	اختلاف میانگین	سطح معنی داری
شناسائی مسایل	-۱۱.۷۰۴	۳۸	-۱.۳۷۱	۰.۰۰۰
درک مسئله‌ی اصلی	-۱۱.۰۴۱	۳۸	-۱.۰۸۹	۰.۰۰۰
پشتیبانی از برنامه‌ها	-۱۷.۵۴	۳۸	-۱.۳۶۵	۰.۰۰۰
ارزیابی و کنترل	-۱۴.۴۸۷	۳۸	-۱.۴۷۴	۰.۰۰۰

برای بررسی فرضیه‌های فرعی نیز به سطح معناداری رجوع می‌شود. در تمامی موارد سطح معناداری کوچک‌تر مساوی ۰.۰۵ هستند؛ بنابراین فرض H0 رد شده و فرض مقابل تأیید می‌شود. از طرف دیگر اختلاف میانگین بین وضع موجود و مطلوب دارای مقداری منفی است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در تمامی موارد وضع موجود در سطح پایین‌تری از وضع مطلوب قرار دارد.

در بالا اشاره شد که افراد مشارکت کننده در پژوهش متشکل از مدیران، پژوهشگران و کارشناسان مرکز پژوهش‌های مجلس هستند. حال سؤالی که ممکن است به ذهن برسد این است افراد با جایگاه سازمانی مختلف، وضعیت موجود و مطلوب را چگونه ارزیابی کرده‌اند؟ برای پاسخ به این سؤال از آزمون میانگین دو گروه مستقل استفاده شده است. به این منظور مدیران در یک گروه و پژوهشگران و کارشناسان در گروهی دیگر قرار داده شده و میانگین نظرهای آن‌ها با هم مقایسه شده است. گفتنی است که فرض صفر در این آزمون‌ها، برابری میانگین نظرهای دو گروه است. نتایج این بررسی در نگاره ذیل ارایه شده است.

تکانه ۵. آزمون میانگین نظرهای افراد با جایگاه سازمانی مختلف در بررسی وضع موجود و مطلوب

میانگین	سطح معناداری	اختلاف میانگین
وضع موجود	۰.۰۵۱	-۰.۳۲
وضع مطلوب	۰.۰۰۹	-۰.۳

همان‌گونه که از داده‌های جدول فوق برمی‌آید، در ارزیابی وضع موجود مقدار سطح معناداری به دست آمده از ۰.۰۵ بیشتر است، بنابراین فرض صفر پذیرفته می‌شود؛ یعنی بین میانگین نظرهای مدیران و کارشناسان و پژوهشگران تفاوت معنادار وجود ندارد. اما در ارتباط با وضع مطلوب، مقدار سطح معناداری کمتر از ۰.۰۵ است. بنابراین در این جا فرض صفر رد شده و فرض مقابل پذیرفته می‌شود. به این ترتیب بین میانگین نظرهای مدیران و کارشناسان و پژوهشگران اختلاف معنادار وجود دارد و از آن جا که اختلاف میانگین به دست آمده عددی منفی (۰.۳-) است؛ بنابراین می‌توان چنین استنباط نمود که مدیران نسبت به کارشناسان و پژوهشگران، سطح مطلوب را پائین تر در نظر گرفته‌اند.

۸. بحث و نتیجه گیری

با آزمون مدل مفهومی پژوهش در جامعه‌ی آماری (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ایران) این نتیجه حاصل شده است که بین وضعیت مطلوب (موثر بودن پژوهش در فضای سیاست گذاری با استفاده از روندهای یاد شده) و وضعیت موجود فاصله معناداری وجود دارد. به این معنا که هنوز فعالیت سیاست پژوهی در جامعه آماری از تأثیرگذاری لازم در فضای سیاست گذاری برخوردار نیست. عدم اثربخشی لازم متأثر از روندهای

ناقص سیاست پژوهی است. از نگاه پاسخ دهندگان شناسایی مسایل عمومی به درستی انجام نمی پذیرد. از همین رو، درك درستی از مسئله‌ی اصلی وجود ندارد و مسایل فرعی به جای مسایل اصلی در دستور سیاست گذاری قرار می گیرد، از برنامه‌ها به خوبی پشتیبانی نمی شود و ارزیابی‌ها هم ناقص و ناکارآمد است. در بررسی علت قرار گرفتن در وضعیت موجود که با انجام مصاحبه از برخی کارشناسان و مدیران مرکز پژوهش‌ها و نمایندگان مجلس و نیز با مطالعه عملکرد مجلس و مرکز با استفاده از روش اسنادی صورت پذیرفته، یافته‌ها نشان می‌دهد که عوامل زیر علت اصلی قرار گرفتن در وضعیت موجود است.

۱. تجربه‌ی اندك (حدود يك دهه) نهاد سیاست پژوهی مرکز پژوهش‌های مجلس

شورای اسلامی

۲. تجربه پایین پژوهشگران و کارشناسان این نهاد در موضوع سیاست پژوهی

۳. توجه ناکافی به روندهای علمی پژوهش در فضای سیاست پژوهی و سیاست گذاری

۴. ارتباط ضعیف تعاملی بین نهاد سیاست پژوهی و نهادهای سیاست گذار

۵. فوری بودن مسایل و مشکلات عمومی که به موجب آن فرصت کافی برای پژوهش در فضای سیاست گذاری وجود نخواهد داشت.

در نهایت آن که به جهت ناقص بودن روندهای تشخیصی، پشتیبانی و ارزیابی، نقش و جایگاه سیاست پژوهی در فضای سیاست گذاری اندك و ناچیز است، بنابراین تأثیر فضای علمی و پژوهشی بر فضای سیاست گذاری ضعیف است و همین مسئله سبب شکل گیری سیاست‌هایی شده است که به طور عمده ناکارآمد و بی‌اثر هستند و در حل مشکلات عمومی ناتوان هستند. از این رو پیشنهاد می‌شود به منظور علمی نمودن سیاست‌های اجرایی و مؤثر از روندهای موجود در مدل مفهومی پژوهش، استفاده شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. رایینسون، ویلیام (۱۳۸۵). معرفت و قدرت، پیوند ضروری میان پژوهش و کار قانونگذاری، مترجم رضا جلائی، انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس ۷۰-۱۲۵.
۲. قلی پور رحمت ا... (۱۳۸۷). تصمیم‌گیری سازمانی و خط مشی‌گذاری عمومی، تهران، انتشارات سمت.
۳. ماژرزاک، آن (۱۳۷۹). روش‌های سیاست پژوهی (پژوهش برای سیاست‌گذاری)، ترجمه: هوشنگ نایی، تهران، مؤسسه فرهنگی انتشاراتی تبیان.
4. Brown, L. D., & Bammer, G., & Batliwala. S., & Kunreuther., F(2003).” Framing practice-research engagement for democratizing knowledge”. Action Research. Vol. 1. pp.81-102.
5. Dukeshire, S and Thurlow, J(2002).“ Understanding the Link Between Research and Policy”, Rural Communities Impacting Policy project, Vol.18, pp. 1-18.
6. Gorret, j and Islam, y (1974).” policy research and policy process: Do twain ever meet? ”, Gatekeeper series, Vol: 74, pp. 1-17.
7. Grebmer, K.V(2005). “ Converting policy research into policy decisions: the role of communication and the media”. Available at www.ifpri.org/divs/cd/dp/vonGrebmer200401.pdf.
8. Hird, J. A(2005).” Policy analysis for what? The effectiveness of nonpartisan policy research organizations”. Policy studies journal. Vol. 33. pp. 1-100.
9. Hovland, I (2007).” Making a difference : m&d of policy research”. Overseas development 111 Westminster Bridge Road London.UK. Website: www.odi.org.uk. pp. 1-55.
10. Levine, B (2004).” Bridging research and policy in international development”. Available at publications@odi.org.uk.
11. Levine, B (2003).” Improving Research-Policy Relationships: Lessons from the Case of Literacy”. university of mainitoba Winnipeg. pp. 1-29.
12. Majchrzak, A (1984).” Technical analysis. In Methods For Policy Research”. Sage :Beverly Hills
13. Majchrzak, A (1984). “ Methods for policy research”, published by sage.
14. Maxwell, S and Stone, D and Keating, M (2001).” Bridging Research and Policy”, An International Workshop Funded by the UK Department

for International Development Radcliffe House, Warwick University.
PP.1-50.

15. May, H (2004). " Making statistics more meaningful for policy research and program evaluation ". American evaluation association. Vol. 25. pp. 525- 540.
16. Morss, R. E (2005). " Problem definition in science public policy", American Politics Research. Vol. 2, pp. 181-191.
17. Nagel, s & Feen, m (1978). "policy research centers directory", Urbana, IL: policy studies organization.
18. Oreszczyn. S., & Carr. S. (2008). " Improving the link between policy research and practice: using a scenario workshop as a qualitative research tool in the case of genetically modified crops". Qualitative Research .Vol. 8;pp. 473-497.
19. Saunder, p & Fine, M (1995). " Evaluation and research in social policy". Social policy research center. Vol. 62. pp. 1-31.
20. Thomas, p. (1985). " The aims and outcome of social policy research". Published Taylor & Francis. Vol. 114.
21. Wilhelm, T. (2009). " Strange Bedfellows: The Policy Consequences of Legislative Judicial Relations in the American States". American Politics Research Vol. 37. pp. 3-29.